

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Психологія**»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

125 Кібербезпека (безпека інформаційних та комунікаційних систем)

Тема № 7 Характер

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (протокол від 15.08.2023 № 8)

Розробник:

Старший викладач кафедри соціології та психології Мохорєва О.М.

Рецензенти:

1.Доцент кафедри педагогіки та психології Харківської державної академії фізичної культури, кандидат психологічних наук Павлик О. М

2.Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

План лекції.

1. Загальне поняття про характер.
2. Структура характеру.

Рекомендована література

1. Варій М. Й. Психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 287 с.
2. Васянович Г. П. Основи психології: навч. посіб. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 272 с.
4. Ушакова І. М. Теоретико-методологічні проблеми психології: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2016. 191 с.
5. Науково-дослідницька діяльність студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів: довідник молодого вченого / уклад.: А.В. Байлов, О.М. Литвинов, В.В. Чумак; за заг. ред. О.М. Головка. – Харків : ХНУВС: Тім Пабліш Груп, 2016. – 363 с
- Інформаційні ресурси в Інтернеті
8. Пошукова система Scirus <https://www.elsevier.com/>
9. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>

Текст лекції.

1. Загальне поняття про характер.

У повсякденному житті ми зустрічаємося з різними людьми, яких характеризуємо як добрих чи злих, товариських чи егоїстів, делікатних чи грубих, щедрих чи скупих тощо. Усі ці риси є рисами характеру людини.

Поняття "характер" походить від грецького слова *character*, яке означає "печать", "чеканка". Спочатку під характером розуміли сукупність прикмет, ознак, які відрізняють одну людину від іншої. Пізніше до характеру стали включати не всі істотні риси людини, а тільки ті, які характеризують властивий їй спосіб дій, поведінки в суспільстві.

Живучі в суспільстві, людина набуває певні властивості, які накладають певний відбиток на усі його прояви і виражають специфічне для нього відношення до світу і, передусім, до інших людей.

Характером називають сукупність стійких індивідуальних особливостей особи, що складається і проявляється в діяльності і спілкуванні, обумовлюючи типові для індивіда способи поведінки.

Характер - це індивідуальне поєднання найбільш стійких, істотних особливостей особистості, які визначають ставлення:

- 1) до самого себе (міра вимогливості, критичності, самооцінка);
- 2) до інших людей (індивідуалізм або колективізм, егоїзм або альтруїзм, жорстокість або доброта, грубість або ввічливість тощо);
- 3) до дорученої справи (лінь або працьовитість, акуратність, відповідальність або безвідповідальність, організованість);
- 4) у характері відображаються вольові якості, (готовність долати перешкоди, душевний та фізичний біль, наполегливість, самостійність, рішучість, дисциплінованість).

Характер - це не проста сума різних психічних властивостей людини, не надбудова над інтелектуальними, емоційними і вольовими рисами. Він являє собою своєрідний їх синтез, породжений взаємодією людини з навколишнім світом упродовж життя.

У характері виявляється індивідуальність людини. **У повсякденному житті існує думка, що характер властивий тільки деяким людям.** У цьому разі під характером розуміють тільки позитивні риси людини, які виявляються в її енергійності, рішучості, наполегливості тощо, тобто про деяких людей говорять як "про людей з характером", при цьому їх протиставляють "слабохарактерним" і "безхарактерним". Але **безхарактерність** також є виявом особливостей характеру.

Головна особливість характеру як психічного феномену полягає в тому, що характер завжди проявляється в діяльності, відносно людини до дійсності, що оточує його, і людей. Наприклад, основні риси характеру можуть виявлятися в особливостях діяльності, якою людина вважає за краще займатися. *Кожна людина відрізняється від іншого своєю індивідуальною психологічною своєрідністю.* У цьому сенсі зазвичай і говорять **про риси**, характерні для цієї людини. Але не всяку індивідуальну особливість людини називають рисою характеру. Наприклад, такі індивідуальні психічні особливості, як гострота зору і слуху, швидкість і тривалість запам'ятовувань не є властивостями характеру.

Характерними можна рахувати тільки істотні і стійкі особливості людини. Наприклад, навіть дуже веселі люди можуть переживати почуття смутку, але від цього вони не стануть скигліями і песимістами.

Під рисами характеру розуміють психічні властивості людини, що визначають його поведінку в типових обставинах.

Особа людини характеризується не лише тим, що він робить, але і тим, як він це робить. Діючи на основі загальних інтересів і переконань, що розділяються

усіма, прагнучі в житті до загальних цілей, люди можуть виявляти у своїй поведінці не однакові, іноді протилежні особливості. Можна разом з іншими людьми зазнавати ті ж труднощі, виконувати з рівним успіхом свої обов'язки, любити або не любити одне і те ж, але бути при цьому м'якою, поступливою або жорсткою, нетерпимою людиною, веселою або сумною, упевненою або боязливою, злагідною або незлагідною. Однакові по сенсу критичні зауваження однією людиною робляться завжди в м'якій, ввічливій, доброзичливій формі, а іншою - грубо і безцеремонно.

Залежно від індивідуальних особливостей психічних процесів, що визначають характер людини, виділяють три групи рис характеру :

- 1.*інтелектуальні (наприклад, легковажність або вдумливість);*
- 2.*емоційні (життєрадісність або ін.);*
- 3.*вольові (рішучість або невпевненість, боязливість).*

Втім прояви характеру є комплексними утвореннями і у ряді випадків практично не піддаються роз'єднанню по розрядах вольових, емоційних або інтелектуальних процесів (наприклад, підозрілість, великодушність, щедрість, злопам'ятність та ін.).

Серед рис характеру деякі виступають як основні, ведучі, задаючи загальну спрямованість розвитку усього комплексу його проявів. Разом з ними існують другорядні риси, які в одних випадках визначаються основними, а в інших можуть і не гармоніювати з ними.

Характер є одним з основних проявів особистості. Тому риси особистості цілком можуть розглядатися і як риси характеру. До таких рис в **першу чергу** необхідно віднести ті властивості особистості, які визначають вибір цілей діяльності (більш менш важливих). Тут як певні характерологічні риси можуть проявитися раціональність, обачність або протилежні ним якості.

По-друге, в структуру характеру включають риси, які проявляються в діях, спрямованих на досягнення поставлених цілей: **наполегливість, цілеспрямованість, послідовність** та ін. В цьому випадку характер зближується з волею людини.

По-третє, до складу характеру входять риси, безпосередньо пов'язані з темпераментом, наприклад, **екстраверсія-інтроверсія, спокій - тривожність, стриманість - імпульсивність, перемикування - ригідність** та ін.

Характер — це своєрідна звична манера поведінки людини, у якій виявляється її ставлення до навколишнього світу.

Усі риси особи людини можна умовно розділити на **мотиваційні і інструментальні**.

Мотиваційні спонукають і направляють діяльність, а **інструментальні** надають їй певний стиль. Характер може проявлятися у виборі мети дії, тобто мотиваційна риса особи. Проте коли мета визначена, характер виступає більше у своїй інструментальній ролі, тобто визначає засоби досягнення поставленої мети.

Риси характеру не можуть бути ототожені з переконаннями, поглядами на життя і іншими особливостями спрямованості особи. Одна добродушна і весела людина може бути високоморальною і порядною, а інший - теж добродушний і веселий - але при цьому він не зневажає ніякими, у тому числі і неохайними, вчинками для досягнення своїх цілей.

2. Структура характеру.

Д. І. Писарєв писав: "Характер загартовується працею, і хто ніколи не добував собі власною працею насущної їжі, той у більшій частині залишається назавжди слабкою, млявою і безхарактерною людиною". Відношення до людей наочно виступає в таких рисах характеру, як товариськість, увічливість, доброзичливість і т.п. Антиподами цих рис є замкнутість, безтактність, недоброзичливість.

Як затверджував В. Гюго, "у кожного чоловіка три характери: той, котрий йому приписують; той, котрий він сам собі приписує; і, нарешті, той, котрий є в дійсності". З метою з'ясування суті свого характеру людині корисно знати думка про себе колективу, у якому він працює і проводить значну частину свого життя. Характер людської особистості завжди багатогранний. У ній можуть бути виділені окремі риси або сторони, які, проте, не існують ізольовано, окремо один від одного, а є пов'язаними воєдино, утворюючи більш менш цілісну структуру характеру. **Потрібно брати систему рис** і в цій системі аналізувати, які риси висувуються на перший план, а які - ледве виявляються, затираються.

Визначити структуру характеру означає виокремити в ньому провідні компоненти, без яких цілісність характеру уявити не можна.

У структурі характеру необхідно розрізняти **зміст і форму**. **Зміст** характеру особистості визначається суспільними умовами життя та виховання. Вчинки людини завжди чимось мотивуються, на щось або на когось спрямовуються. Але за **формою** наміри, прагнення реалізуються по-різному. Це залежить і від обставин, ситуацій, у яких перебуває людина, і від особливостей її характеру, передусім від темпераменту.

У структурі характеру виокремлюють такі його компоненти: спрямованість; переконання; принциповість; розумові риси; емоції; волю; темперамент; повноту; цілісність; визначеність; силу.

Спрямованість є провідною в структурі характеру особистості. Вона виявляється у вибірковому позитивному або негативному оцінному ставленні до вчинків і діяльності людей і самої себе.

Переконання - знання, ідеї, погляди, що є мотивами поведінки людини, стають рисами її характеру й визначають ставлення до дійсності, вчинки,

поведінку. Переконання виявляються в **принциповості**, непідкупності та правдивості, вимогливості до себе.

Принциповість - одне з важливих особистісних якостей, що додають характеру діяльну спрямованість. Людина з твердими переконаннями здатна докласти максимум зусиль для досягнення мети, віддати, коли потрібно, своє життя заради суспільних справ. Безпринципним людям, кар'єристам ці риси характеру не властиві.

Розумові рис характеру виявляються в розсудливості, спостережливості, поміркованості.

Емоції стають підґрунтям таких рис характеру, як гарячковість, запальність, надмірна або вдавана співчутливість, всепрощення або брутальність, грубість, «товстошкірість», нечутливість до страждань інших, нездатність співпереживати. Моральні, естетичні, пізнавальні, практичні почуття завдяки мірі вираженості в них емоцій можуть виявлятися або в екстазії, або в спокійному, поміркованому ставленні до явищ природи, мистецтва, вчинків людей.

Воля в структурі характеру зумовлює його силу, твердість.

Темперамент у структурі характеру є динамічною формою його прояву.

Характер — це єдність типологічного і набутого за життя досвіду.

Повнота характеру — це всебічний розвиток основних його структурних компонентів: розумових, моральних, емоційно-вольових. Розсудливість вчинків такої людини завжди узгоджена з емоційною врівноваженістю та самовладанням.

Внутрішня єдність рис характеру визначає його цілісність. Вона виявляється в єдності слова та діла або в її відсутності у вчинках. У безхарактерних людей помітно виявляються розбіжність у поглядах, відсутність цілеспрямованості рис характеру, випадковість їх виявлення, залежність їх проявів від ситуацій, а не від внутрішніх установок особистості.

Особливо важливою в характері є його визначеність. Твердість і незалежність особистості в її прагненнях і переконаннях, у боротьбі за досягнення окреслених цілей свідчать про визначеність її характеру. Визначеність характеру у людини як суб'єкта діяльності позначається на принциповості та сумлінності дій незалежно від важливості доручення.

Сила характеру виявляється в енергійних діях, завзяті та активності в діяльності, боротьбі за доведення справи до кінця, незважаючи на жодні перешкоди. Такі люди не бояться труднощів, уміють їх долати. Це новатори в праці, ентузіасти, ініціатори.

Структура характеру виявляється в закономірній залежності між окремими його рисами. Якщо людина боязка, є підстави припускати, що він не матиме ініціативності (побоюючись несприятливого обороту ініційованої ним пропозиції), рішучості і самостійності (ухвалення рішень припускає особисту відповідальність), самовідданості і щедрості (допомога іншому може в чомусь ущемити його власні інтереси, що для нього небезпечно). В той же час, від людини, боязкої по характеру, можна чекати приниження і догідливості (по

відношенню до сильного), конформності (не виявитися "білою вороною"), жадності (застрахувати себе в матеріальному відношенні на майбутнє), готовності до зради (в усякому разі, при крайніх обставинах, загрозливих його безпеці), недовірливості і обережності ("як би що не вийшло") і так далі. Зрозуміло, не всяка людина, у якої в характері домінує боязкість, продемонструє структуру характеру, описану вище, включаючи усі перераховані риси. У різних життєвих обставинах вона може бути істотно перетворена і навіть може включати якості, здавалося б, протилежні домінуючим (наприклад, боягуз може бути зухвалим). Проте загальна тенденція до прояву саме такого комплексу якостей характеру для боязкої людини переважатиме.

Системи взаємно пов'язаних психічних властивостей А.В.Петровський назвав симптомокомплексами або чинниками. Аналізуючи ці симптоми, ми можемо з'ясувати, чим визначається структура характеру.

Розрізняють чотири системи властивостей характеру, визначені різними стосунками особистості.

1. Властивості, що виражають відношення до інших людей. Стійка і нестійка прихильність, принциповість і безпринципність, товариськість і замкнутість, правдивість і брехливість, тактовність і грубість виявляють відношення людини до оточення.

2. Властивості, що виражають відношення до себе: самолюбність і почуття власної гідності або приниження і невпевненість у власних силах. У одних людей на перший план виступають себелюбство і егоцентризм (приміщення себе в центр усіх подій), у інших - самовідданість.

3. Властивості, що виражають відношення до справи. Так, до найбільш цінних рис характеру належать сумлінність і сумлінність, серйозність, ентузіазм, відповідальність за доручену справу.

4. Властивості, що виражають відношення до речей: не лише відношення взагалі до власності, але і акуратне або недбале поводження зі своїми речами, з одягом, взуттям, книгами і так далі

Окрім цих найважливіших властивостей характеру, існують і багато інших, що мають менше значення.

Структура характеру визначається не лише взаємозв'язком окремих властивостей, але і такими властивостями, які властиві характеру як цілому.

До структурних властивостей характеру належать:

1.міра глибини властивостей характеру. Глибшими властивостями характеру вважають ті, які визначаються центральними стосунками особи і тому пов'язані з дуже широкою системою інших властивостей.

2.активність або сила характеру, визначається мірою протидії зовнішнім обставинам. В цьому відношенні розрізняють людей з сильним і слабким характером.

3.міра стійкості або мінливості характеру, які є необхідними умовами пристосованої діяльності. З одного боку, людина пристосовується до зовнішньої обстановки, що змінюється, а з іншої сторони, властивості характеру

продовжують направляти його поведінку в найрізноманітніших обставинах життя, всупереч протидіючим умовам.

4.міра пластичності характеру. Пластичність (мінливість) характеру має двояке значення. По-перше, вона точно так, як і стійкість, умова активної дії на середовище. По-друге, пластичність характеру - необхідна умова його розвитку і виховання. Тільки тому ми і можемо виховати і перевиховати характер, що він певною мірою пластичний.

Існує ряд теорій, що стосується характеру людини.

Широкого поширення набули конституційні теорії, що зв'язують особливості характеру особи з його зовнішнім виглядом.

Е. Кречмер виділив і описав три що найчастіше зустрічаються типу або конституцій людини: астеничний, атлетичний і пікнічний. Кожен з них він зв'язав з особливим типом характеру.

1.Астеничний тип характеризується високим зростом. Астенік зазвичай худорлявий. У нього тонка шкіра, вузькі плечі, тонкі руки, подовжена грудна клітка із слабо розвиненою мускулатурою і слабкими жировими накопиченнями. Цей тип людей замкнутий, мало податливий до зміни поглядів, важко пристосовується до нового.

2.Атлетичний тип - зазвичай високий або середній ріст, широкі плечі, добре розвинена грудна мускулатура. Цей тип людей відрізняється спокоєм, стриманими жестами, важко пристосовується до нового.

3.Пікнічний тип - відрізняється схильністю до ожиріння. Як правило невисокого росту з короткою шиєю. Цей тип людей легко контактує, реалістичний в поглядах.

Ще одну класифікацію, яка дістала назву соціальної типології характеру запропонував Еріх Фромм. У основу цієї теорії покладено відношення людини до життя, суспільства і моральних цінностей. Е. Фромм вивів наступні основні типи соціальних характерів.

«Мазохіст-садист». Це тип людини, яка схильна бачити причини своїх життєвих успіхів і невдач, а також причини спостережуваних соціальних подій не в обставинах, що складаються, а в людях. Прагнучі усунути ці причини, він направляє свою агресію на людину, яка представляється йому причиною невдачі. Якщо йдеться про нього самого, то його агресивні дії прямують на себе; якщо причиною виступають інші люди, то вони стають жертвами його агресивності. Така людина багато займається самоосвітою, самовдосконаленням, "переробкою" людей "в кращу сторону". Своїми наполегливими діями, непомірними вимогами і домаганнями він іноді доводить себе і оточення до стану знемоги.

Така людина особливо небезпечна для оточення, коли він отримує над ними владу: він починає їх тероризувати, виходячи при цьому з "благих намірів". Мазохістські тенденції такої людини проявляються в почутті власної неповноцінності, безпорадності, нікчемності. Такі люди схильні принижувати і послабляти себе, упиватися самокритикою і самобичуванням, зводити на себе марні звинувачення, в усьому і передусім прагнути узяти провину на себе, навіть

якщо вони ні при чому. Садистські тенденції проявляються в прагненні ставити людей в залежність від себе, придбавати над ними повну і безмежну владу, експлуатувати їх, заподіювати їм біль і страждання, насолоджуватися тим, як вони страждають. Е. Фромм відніс до таких людей Гітлера, Сталіна.

«Руйнівник». Характеризується вираженою агресивністю і активним прагненням до усунення, знищенню об'єкту, що викликав фрустрацію (стан наростаючої внутрішньої напруги), крах надій у цієї людини. До руйнівності як до засобу вирішення своїх життєвих проблем зазвичай звертаються люди, які переживають почуття тривоги і безсилля, обмежені в реалізації своїх інтелектуальних і емоційних можливостей. У періоди великих соціальних потрясінь, революцій, переворотів вони виступають основною силою, що руйнує старе.

«Конформіст – автомат». Такий індивід, зіткнувшись з важко вирішуваними соціальними і особистими життєвими проблемами, перестає "бути самим собою". Він беззаперечно підкоряється обставинам, суспільству будь-якого типу, вимогам соціальної групи, швидко засвоюючи той тип мислення і спосіб поведінки, який властивий більшості людей в цій ситуації. У такої людини майже ніколи немає ні власної думки, ні вираженої соціальної позиції. Він фактично втрачає власне "Я", свою індивідуальність і звик переживати саме ті почуття, які від нього очікуються в певних ситуаціях. Така людина завжди готова підкорятися будь-якій новій владі, при необхідності швидко і без проблем міняє власні переконання, не особливо замислюючись над моральною стороною подібної поведінки. Ці тип свідомого або несвідомого пристосованця.

Більше пізніші класифікації характеру були проведені **на основі акцентуації** (надмірна вираженість окремих рис). Поняття акцентуації було введене в психологію До. Леонгардом. На його думку, акцентуація особи передусім проявляється в спілкуванні з іншими людьми. Тому оцінюючи стилі спілкування, можна виділити певні типи акцентуації. У класифікацію, запропоновану К. Леонгардом, входять наступні типи:

1. Гипертимний тип. Його характеризує надзвичайна контактність, балакучість, вираженість жестів, міміки і пантоміміки. Він часто спонтанно відхиляється від первинної теми розмови. У такої людини виникають епізодичні конфлікти з навколишніми людьми із-за недостатньо серйозного відношення до своїх службових і сімейних обов'язків. Люди подібного типу нерідко самі бувають ініціаторами конфліктів, але засмучуються, якщо оточення робить їм зауваження із цього приводу. З позитивних рис, привабливих для партнерів по спілкуванню, людей цього типу характеризує енергійність, жадання діяльності, оптимізм, ініціативність. В той же час, вони мають і деякі відразливі риси: легковажністю, схильністю до аморальних вчинків, підвищеною дратівливістю, прожектерством, недостатньо серйозним відношенням до своїх обов'язків. Вони важко переносять умови жорсткої дисципліни, монотонну діяльність, вимушену самотність.

2.Дистимний тип. Його характеризує низька контактність, малослівність, домінуючий песимістичний настрій. Такі люди є зазвичай домосідами, обтяжуються шумним суспільством, рідко вступають в конфлікти з оточенням, ведуть замкнутий спосіб життя. Вони високо цінують тих, хто з ними дружить, і готові їм підкорятися. Вони мають в розпорядженні такі риси особи, привабливі для партнерів по спілкуванню, : серйозністю, сумлінністю, загостреним почуттям справедливості. Є у них і відразливі риси. Це - пасивність, сповільненість мислення, неповороткість, індивідуалізм.

3.Циклоїдний тип. Йому властиві досить часті періодичні зміни настрою, внаслідок чого також часто міняється їх манера спілкування з навколишніми людьми. В період підвищеного настрою вони є товариськими, а в період пригніченого - замкнутими. Під час душевного підйому вони поведуться як люди з гіпертимною акцентуацією характеру, а в період спаду - з дистимною.

4.Збудливий тип. Цьому типу властива низька контактність в спілкуванні, сповільненість вербальних і невербальних реакцій. Нерідко вони зануди і похмурі, схильні до хамства і лайки, до конфліктів, в яких самі є активною, провокуючою стороною. Вони незлагідні в колективі, владні в сім'ї. У емоційно спокійному стані люди цього типу часто добросовісні, акуратні, люблять тваринних і маленьких дітей. Проте в стані емоційного збудження вони бувають дратівливими, запальними, погано контролюють свою поведінку.

Застриягающий тип. Його характеризує помірна товарищескість, занудливість, схильність до моралей, неговіркість. У конфліктах зазвичай виступає ініціатором. Активною стороною. Прагнути добитися високих показників в будь-якій справі, за яку береться, пред'являє підвищені вимоги до себе. Особливо чутливий до соціальної справедливості, в той же час образливий, уразливий, підозрілий, мстивий. Іноді надмірно самовпевнений, честолюбний, ревнивий, пред'являє непомірні вимоги до близьких і до підлеглих на роботі.

Педантичний тип. У конфлікти вступає рідко, виступаючи в них швидше пасивною стороною. На службі поводить як бюрократ, пред'являючи тим, що оточують багато формальних вимог. В той же час охоче поступається лідерством іншим людям. Іноді переводить домашніх надмірними претензіями на акуратність. Його привабливі риси: сумлінність, акуратність, серйозність, надійність в справах, а відразливі і сприяючі виникненню конфліктів - формалізм, занудливість, буркотіння.

Тривожний тип. Людям цього типу властиві низька контактність, боязкість, невпевненість в собі, мінорний настрій. Вони рідко вступають в конфлікти з оточенням, граючи в них в основному пасивну роль, в конфліктних ситуаціях шукають підтримки і опори. Нерідко мають в розпорядженні такі привабливі риси: дружелюбністю, самокритичністю, сумлінністю. Внаслідок своєї беззахисності також нерідко служать "козлами відпущення", мішенями для жартів.

Емотивний тип. Ці люди віддають перевагу спілкуванню у вузькому крузі обраних, з якими встановлюються хороші контакти, яких вони розуміють "з півслова". Рідко самі вступають в конфлікти, граючи в них пасивну роль.

Образи носять в собі, не "випліскують" назовні. Привабливі риси: доброта, жалісливість, загострене почуття обов'язку, сумлінність. Відтштовхуючі риси : надмірна чутливість, слізливість.

Демонстративний тип. Цей тип людей характеризується легкістю встановлення контактів, прагненням до лідерства, жаданням влади і похвали. Він демонструє високу пристосовність до людей і в той же час схильність до інтриг (при зовнішній м'якості манери спілкування). Такі люди дратують оточення самовпевненістю і високими домаганнями, систематично самі провокують конфлікти, але при цьому активно захищаються. Мають такі риси, привабливі для партнерів по спілкуванню, : ввічливістю, артистичністю, здатністю захопити інших, неординарністю мислення і вчинків. Їх відразливі риси: егоїзм, лицемірство, хвастощі, ухилення від роботи.

Екзальтований тип. Йому властиві висока контактність, балакучість, влюбливість. Такі люди часто сперечаються, але не доводять справу до відкритих конфліктів. У конфліктних ситуаціях вони бувають як активною, так і пасивною стороною. В той же час прив'язані і уважні до друзів і близьким. Вони альтруїстичні, мають почуття співчуття, проявляють яскравість і щирість почуттів. Відразливі риси: панікерство, схильність миттєвим настроям.

Пізніше класифікацію характерів на основі опису акцентуації запропонував А.Е. Личко. Ця класифікація побудована на основі спостережень за підлітками. Акцентуація характеру по Личко, - це надмірне посилення окремих рис характеру підлітків.

Слід зазначити, що усі існуючі концепції типів характеру мають дуже істотний недолік. Річ у тому, що кожна людина індивідуальна і не завжди може бути віднесений до певного типу. Дуже часто у однієї і тієї ж людини виявляються досить розвиненими самі різні риси вдачі. Тому виникає питання, на який досі немає задовільної відповіді: що робити з тими людьми, які не вписуються в класифікацію і не можуть бути віднесені однозначно ні до одного із запропонованих типів? Така проміжна група людей складає досить значну частину - до половини усіх людей.

Таким чином, характер - це багатогранне явище, і цілком імовірно, що найближчим часом з'являться нові, науково обґрунтовані методи його дослідження.